

AQRAR İSTEHSALIN SƏMƏRƏLİLİYİNİ ŞƏRTLƏNDİRƏN AMİLLƏRİN TƏHLİLİ

¹Yaqub Feyzulla oğlu Əlifov, ²Vüsal Yaqub oğlu Əlifov

Azərbaycan Dövlət Aqrar Universiteti
Gəncə şəhəri, Atatürk prospekti 450

yaqubalifov @ gmail.com , alifovvüsal @ gmail.com

Xülasə: Uzun illər bazar iqtisadiyyatı şəraitində yaşayan ölkələrin aqrar sahəsindəki müasir siyasəti göstərir ki, yalnız torpağı kəndlilərə paylamaqla kənd təsərrüfatının inkişafına və ölkənin ərzaq təhlükəsizliyinə nail olmaq mümkün deyil. Bunun üçün həm də dövlət himayəsi və qayğısı ilə istehsalın həcmi artırmaq və məhsulların keyfiyyətini yaxşılaşdırıb maya dəyərini azaltmaqla istehsalın səmərəliliyini yüksəltmək lazımdır. Lakin nəzərə almaq lazımdır ki, aqrar istehsala mövsümlük, bioloji proseslər, iqlim və coğrafi şəraitdən asılılıq, yüksək kapital tutumluluq, rentabelliğin aşağı səviyyəsi, qeyri-elastik tələb, yüksək səviyyəli risk kimi bir sıra amillər təsir edir.

Aqrar istehsalın səmərəliliyinin müəyyən edərkən aşağıdakıların nəzərə alınmasına ehtiyac vardır: kənd təsərrüfatının sahə xüsusiyyətləri, torpağın iqtisadi məhsuldarlığı, sahə vahidinə düşən istehsal həcmi və gəlirin səviyyəsi; istehsalın kompleks mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması üçün elmi-texniki tərəqqinin nəticələrinin tətbiqi, yüksək keyfiyyətli məhsulların maksimum istehsalı; ərzaq məhsulları istehsalının iqtisadi səmərəliliyinin və ətraf mühitə təsirinin yalnız ayrı-ayrı subyektlər deyil, bütövlükdə iqtisadiyyat baxımından qiymətləndirilməsi.

Aqrar siyasətin yeni mərhələsində qarşıda duran bu vəzifələri həyata keçirmək üçün təsərrüfatların maddi-texniki bazasının möhkəmləndirilməsi, yeni istehsal və emal müəssisələrinin yaradılması, müasir texnika və texnologiyaların tətbiqi, sahibkarlığın daha da inkişaf etdirilməsi, bu sahəyə dövlət dəstəyinin genişləndirilməsi və digər tədbirlər davamlı olmalıdır.

Acar sözlər: səmərəlilik, təmərküzləşmə, infrastruktur, ixtisaslaşma, disporitet, stimullaşdırma.

Tədqiqatın nəticələri: Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatında sahibkarlıq fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi və bu sahədə onun spesifik xüsusiyyətləri nəzərə alınmaqla təklif və tövsiyələrin hazırlanması

Giriş. Kənd təsərrüfatı özünün obyektiv xüsusiyyətlərinə, uzun illər ərzində formalaşan resurs bazasına, ənənəvi və ixtisaslaşmış istehsal sahələrinin mövcudluğuna görə spesifik sahələrdən biri olmaqla əhalini ərzaqla və emaledici sənayeni xammalla təmin edir. Kənd təsərrüfatı istehsalının səviyyəsi müxtəlif dalğalanmaların təsirinə məruz qaldığından cəmiyyətin ehtiyaclarını ödəmək üçün lazım olan miqdarda kənd təsərrüfatı istehsalının təmin edilməsinə daim ehtiyac vardır. Lakin istehsalın zəruri səviyyəsinə təbii-iqlim amillərinin mənfi təsiri, resurs potensialından qeyri-səmərəli istifadə edilməsi, istehsal şərtləri və texnologiyasına riayət edilməməsi, məhsulun yığılması, daşınması və saxlanması zamanı itkilərə yol verilməsi və səbəblərdən buna həmişə nail olmaq mümkün olmur. Ona görə də kənd təsərrüfatı istehsalının artırılması, davamlılığının və səmərəliliyinin təmin edilməsi müasir dövrün ən vacib vəzifələrindən biridir. Bu vəzifələrin həlli kənd təsərrüfatının inkişafında davamlı istehsal və istehlak modellərindən, yeni və ətraf mühitə uyğun texnologiyalardan istifadəni, infrastruktur və logistika şəbəkəsinin inkişafını, enerjidən istifadənin səmərəliliyini və enerji təchizatının yaxşılaşdırılmasını tələb edir.

Mövzunun aktuallığı. Son illərdə aparılan məqsədyönlü iqtisadi siyasət nəticəsində ölkəmizin dinamik inkişafı təmin edilmiş və Azərbaycan regionun lider ölkəsinə çevrilmişdir. Artıq respublikamızda iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunun, o cümlədən kənd təsərrüfatının inkişafında yüksəliş

müşahidə olunmaqdadır. Aqrar sahəyə və bu sahədə sahibkarlığın inkişafına qoyulan investisiyalar, aparılan islahatlar kənd təsərrüfatının sürətli və dayanıqlı inkişafına səbəb olmaqla məhsuldarlığı artırmış, əhalinin ərzaq məsulları ilə daha dolğun təminatına imkan vermişdir. Respublikamızda ardıcıl olaraq aparılan aqrar iqtisadi islahatlar aqrar sahibkarlığın sürətli və dayanıqlı inkişafına şərait yaratmış, rəqabətqabiliyyətli aqrar istehsalın formalaşması və inkişafı əsasən intensiv amillərdən səmərəli istifadə edilməklə həyata keçirilmişdir.

Tədqiqatın məqsədi. Bazar iqtisadiyyatı şəraitində aqrar sahədə istehsalın səmərəlilik göstəricilərini təhlil etmək və bu amillərin sahibkarlığın inkişafına təsirini tədqiq etmək.

Tədqiqatın obyektı. Azərbaycan Respublikasında kənd təsərrüfatı məhsullarının istehsalını həyata keçirən sahibkarlıq qurumları.

Tədqiqatın metodları. Tədqiqat zamanı müşahidə, müqayisəli təhlil, məntiqi ümumiləşdirmə, məqsədli sistemli yanaşma, qruplaşdırma və digər üsullardan istifadə olunmuşdur.

MATERİALLAR VƏ MÜZAKİRƏLƏR

Kənd təsərrüfatında sahibkarlıq fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsində ixtisaslaşmanın əhəmiyyəti. İnkişaf etmiş ölkələrin təcrübəsi göstərir ki, aqrar sferada sahibkarlıq fəaliyyətinin səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün onun spesifik xüsusiyyətlərinin nəzərə alınması vacibdir. Aqrar sənaye sistemində sahibkarlıq fəaliyyəti üzrə ixtisaslaşma aparılarkən bu sahənin özünəməxsus xüsusiyyətləri nəzərə alınmalıdır. Kənd təsərrüfatı istehsalının səmərəli yerləşdirilməsi və ixtisaslaşdırılması məsələlərinə aqrar sahibkarlığın inkişafı prioritetləri müstəvisində baxılması məqsəduyğundur. İxtisaslaşma aqrar sahibkarlığın iqtisadi, ekoloji və sosial səmərəliliyinin yüksəldilməsinə yönəldilməklə kənd təsərrüfatının çoxfunksiyalılığının reallaşmasına şərait yaratmalıdır.

Kənd təsərrüfatının ayrı-ayrı sahələrində sahibkarlıq fəaliyyətinin qarşılıqlı əlaqələri üzrə ixtisaslaşma əsaslandırılmalıdır. İxtisaslaşma bazarın şaxələndirilməsi üzrə aparılmalı və aqrar sahibkarlığın inkişafı prioritetləri baxımından səmərəlilik qiymətləndirilməlidir.

Aqrar sahədə ixtisaslaşmanın xarakteri dövlətin bu sahəni tənzimləmə sistemindən bilavasitə asılıdır. Dövlət tərəfindən subsidiyalar, qiymət tənzimlənməsi, güzəştli kreditlər hesabına kənd təsərrüfatı sahəsində ixtisaslaşmanın stimullaşdırılması mühüm əhəmiyyət əsb edir. Bu aqrar sahibkarlığın struktur potensialının artırılması vasitəsi kimi, miqyas səmərəsi hesabına xərclərin azaldılması xəttidir.

Kənd təsərrüfatında istehsalın təmərküzləşdirilməsi istehsalda gəlirlərin artırılması məqsədi ilə aparılır. Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının dövlət tərəfindən himayə edilməsi onların gəlirlərinin artırılmasına səbəb olur. İxtisaslaşmanın xarakteri və səviyyəsinə təsir edən amillər aqrar bazarda tələb-təklif tarazlığının dəyişməsinə səbəb olur. Aqrar sahədə sahibkarlığın ixtisaslaşmasında regional xüsusiyyətlərin nəzərə alınması məqsəduyğundur. Regionlarda kənd təsərrüfatının inkişaf tədbirləri nəzərdə tutularkən inkişaf meyilləri, infrastruktur, aqroturizm, ətraf mühitin mühafizəsi məsələləri də nəzərdən qaçırılmamalıdır [4, 63].

Aqrar sahibkarlığın regional xüsusiyyətlərinin ixtisaslaşmadakı təzahürləri baxımından böyük şəhərlərə yaxın ərazilərdə fəaliyyət göstərən aqrar sahibkarlıq subyektlərində istehsal quruluşunun özünəməxsusluğu, onun mərkəzi şəhərin tələbatına istiqamətlənən ixtisaslaşması ilə əlaqədardır.

Şəhərətrafi kənd təsərrüfatı müəsisələrinin səmərəli istehsal quruluşunun müəyyənləşdirilərkən torpağın keyfiyyəti, tərkibi və ondan istifadənin intensivliyi, əmək resursları ilə təminat, texniki təminat və məhsulun daşınma qabiliyyəti kimi təbii-iqtisadi amillərə üstünlük verilməsi məqsəduyğundur. Bu amillərin hər birinin müxtəlifliyi və qarşılıqlı əlaqələri şəhərətrafi zonada müxtəlif ixtisaslaşma səviyyəsinə malik təsərrüfatları məlum şərtlilik dərəcəsi ilə birsahəli, dar ixtisaslaşmış və geniş ixtisaslaşmış kimi fərqləndirmək olar [3, 204].

Mərkəzi şəhərin yaxınlığı məhsulun satış problemlərini azaldan ixtisaslaşma tələb etsə də, bu məsələnin həlli infrastruktur elementlərinin kompleks əmələ gətirməsi dərəcəsi ilə əsasən və başlıca olaraq daxili bazarın müvafiq segmentinə xidmətinin səmərəliliyindən asılıdır. Şəhər ətrafi kənd təsərrüfatı istehsalının ixtisaslaşması birbaşa əlaqələrlə şəhərə daşınan ərzaq məhsullarının istehsal imkanlarının

təbii-iqlim, istehsal və digər parametrlərindən bilavasitə asılıdır. Məhsul göndərmələrin həcmi və strukturu müəyyənləşdirilərkən həmin sahədə hər bir məhsul üzrə adambaşına istehlakın səviyyəsi nəzərə alınmalıdır. Belə bir vəziyyət həm daşınma zonasının, həm də şəhərətrafi zonasının ixtisaslaşması parametrlərindən əhəmiyyətli təşihlər edilməsini tələb edir [3,206].

İstehsalın səmərəliliyinin yüksəldilməsində maya dəyərinin aşağı salınmasının əhəmiyyəti. Məhsulların maya dəyərinə daxili və xarici amillər təsir göstərir. Xarici amillərə inflyasiya, vergi qoymalar, kredit dərəcələri, kənd təsərrüfatı ilə aqrar-sənaye kompleksi sahələri arasında əmtəə mübadiləsindəki qiymətlərdə disporitet aiddir. **Daxili amillər** təsərrüfat fəaliyyətlərindən asılıdır və maya dəyərinə güclü təsir göstərir. Onlara istehsalın texnologiyası, maddi stimullaşdırma, əməyin və vəsaitlərin normalaşdırılması, istehsalın təşkili və idarə edilməsi, ixtisaslaşma və s. aiddir.

Müasir şəraitdə maya dəyərinə xarici amillər güclü təsir göstərir. Bu isə kənd təsərrüfatı məhsullarının bütün növləri üzrə maya dəyərinin artmasına səbəb olur.

Cədvəl

Kənd təsərrüfatı müəsisələrində istehsal olunan bir sentner məhsulun maya dəyəri, manatla

Göstörucilərin adı	2020	2021	2022	2020-yə nisbətən 2022-ci ildə %-lə
Dənli bitkilər	16,37	16,31	18,69	114,2
şəkər çuğunduru	2,69	2,82	3,86	143,5
Xam pambıq	50,39	61,86	73,10	145,1
Tütün	103,99	86,71	100,25	96,4
Kartof	14,06	13,43	21,39	152,1
tərəvəz	19,45	16,65	20,60	105,9
bostan məhsulları	10,38	10,71	10,81	104,1
meyvə və giləmeyvə	49,78	36,31	48,17	96,8
Üzüm	46,29	49,41	52,68	113,8
Yaşıl çay yarpağı	183,17	73,61	97,29	52,9
Cəki artımı				
İribynuzlu mal –qara	348,17	422,41	438,07	113,9
qoyun və keçi	33 3,44	301,44	343,42	103,0
donuz	302,01	301,27	384,12	127,1
Quş	216,88	279,18	324,05	149,4
Süd	31,87	40,29	47,59	149,3
yumurta (1000 ədədlə)	117,76	143,22	99,84	84,8
yun	101,79	111,57	98,74	97,0

Mənbə: Azərbaycanın Kənd təsərrüfatı 2023.s.110

Cədvəl məlumatlarından göründüyü kimi 2020-ci ilə nisbətən 2022-ci ildə kartofun, xam pambığın, şəkər çuğundurun bir sentnerin maya dəyərinə ən çox artım müşahidə olunmuşdur. Belə ki, kartofun bir sentnerin maya dəyəri 52,1%, xam pambığın bir sentnerin maya dəyəri 45,1%, şəkər çuğundurun bir sentnerin maya dəyəri 43,5% artmışdır. Kartofun, xam pambığın, şəkər çuğundurun bir sentnerin maya dəyərinə artıma səbəb kimi suvarma sahəsində cətinliyin olmasını, gübrələrin, yanacağın baha olmasını göstərmək olar. Bu dövrdə yaşıl çay yarpağı üzrə bir sentnerin maya dəyəri 47,1%, meyvə və giləmeyvənin bir sentnerin maya dəyəri 3,2%, tütünün bir sentnerin maya dəyəri 3,6% aşağı düşmüşdür.

Heyvandarlıqda bir sentnerin maya dəyəri quşculuqda 49,4% və südcülükdə 49,3% çox olmuşdur. Maya dəyərinin artması məhsulların qiymətinin də yüksəlməsinə səbəb olmuşdur. Araşdırmalar göstərir ki, üç il ərzində şəhər bazarlarında dana və quzu ətinin bir kiloqramının

qiymətində 5-6 manat artım müşahidə edilir. Bunun bir çox səbəbləri vardır. Belə ki, beynəlxalq normalar əsasən hər nəfərə ilik 78 kq.ət düşməlidir. Azərbaycanda isə yerli istehsal hesabına hər nəfərə ilik 35-36 kiloqram ət düşdüyü üçün də bir o qədər də ət xaricdən idxal olunur. Ətin qiymətini qalxmasının başlıca səbəbi kimi yem bazasının zəif olması nəticəsində yemlərin qiymətlərinin artmasını və örüs yerlərinin zəif olmasını göstərmək olar.

Kənd təsərrüfatında sahibkarlıq subyektlərinin məhsullarının bir sentnerinin satış qiymətinin səviyyəsi onların istehsalının genişləndirilməsinə, maddi bazanı lazımi səviyyədə saxlanmasına və yeniləşdirilməsinə, malgöndərənlər, podratçılar və digər tərəfdaşlarla vaxtli- vaxtında hesablaşmalar aparmasına tam şərait yaratmır.

Məhsulun maya dəyərinin aşağı salınmasının başlıca amili maddi resurslardan səmərəli istifadədir ki, buna nail olmaq üçün resurslara qənaətlə istifadə edilməsi, yeni məhsuldar texnologiyalarının tətbiqi, yüksək keyfiyyətli toxum və hibridlərin istifadəsi, yemin keyfiyyətinin yüksəldilməsi və s. vacib şərtlərdir.

Məhsulun maya dəyərinin aşağı salınmasında əsas kapitaldan istifadənin səmərəliliyinin yüksəldilməsi mühüm rol oynayır. Belə ki, əsas kapitaldan səmərəli istifadə məhsul vahidinə cəkilən xərclərdə əsas kapital xərclərin azalmasına səbəb olur. Əsas kapitaldan istifadənin səmərəliliyini onların strukturunun təkmilləşdirilməsi, istehsaldan artıq vəsaitlərin çıxardılması, onların ümumi həcmində əsas kapitalın aktiv hissəsinin artırılması, maşın və avadanlıqlardan istifadənin yaxşılaşdırılması, traktorun, kombaynın işinin yüksəldilməsi və s. yolu ilə yüksəltmək olar. Son 2020-2022-ci illərdə ölkəmizdə taxılıya kənd təsərrüfatının sayı artmayaraq 3,6 min ədəd olduğu kimi qalmış, traktorların sayı isə 35 min ədəddən 38,4 min ədədə çatmışdır. [1,70]. 2022-ci ildə kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılıqda əsas kapitalla yönəldilmiş investisiyalar 408,0 milyon manat olmuşdur ki, bu da ümumi investisiyaların 2,3 faizini təşkil edir. Bütövlükdə ölkə iqtisadiyyatında istifadəyə verilmiş əsas fondların 4,6 faizi kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı və balıqçılığın payına düşmüşdür. [2,511].

Əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsi maya dəyərinin aşağı salınmasında xüsusi yer tutur. Əmək məhsuldarlığının yüksəldilməsinin əsas amilləri istehsalın kompleks mexanikləşdirilməsi və avtomatlaşdırılması, əməyin ödənilməsinin təkmilləşdirilməsi, iş şəraitinin yaxşılaşdırılması nəticəsində nail olmaq olar. Əmək resurslarından səmərəli istifadəni müəyyən edən vacib amil-yüksək istehsal, əmək motivasiyasıdır. [5,148].

Məhsulun maya dəyərinin aşağı salınmasında kənd təsərrüfatı bitkilərinin və heyvanların məhsuldarlığının yüksəldilməsi geniş imkan yaradır. Azərbaycan Respublikası üzrə 2022-ci ildə taxılın məhsuldarlığı 31,3 sen/ha, ən çox Mil-Muğan iqtisadi rayonunda 41,6 sen/ha, kartofun məhsuldarlığı 190 sen/ha, ən çox Qazax-Tovuz rayonunda 222 sen/ha, tərəvəzin məhsuldarlığı 196 sen/ha, ən çox Qarabağ rayonunda 276 sen/ha olmuşdur. [2,479-488]. Bitkilərin məhsuldarlığının artırılmasına növbəli əkinin mənimsənilməsi, suvarma və gübrələnmənin tətbiqi, yüksək məhsuldar sortlardan istifadə, bitkilərin mühafizəsinin təşkili və aqrotexniki tədbirlərin həyata keçirilməsinin optimal vaxtının gözlənilməsi nəticəsində nail olmaq olar. Heyvandarlıqda və quşçuluqda məhsuldarlığı artırmaq yaxşı keyfiyyətli yemləndirmə, heyvanların düzgün saxlanması, cinsləşdirmə və onların təkrar istehsalının aparılması ilə mümkündür.

Aqrar sahibkarlığın idarə edilməsinin təkmilləşdirilməsi torpaq və su ehtiyatlarından səmərəli faydalanmanın optimal metodlarının müəyyənləşdirilməsi, əmtəəlik məhsulun satışı, kənd təsərrüfatında innovasiyalı inkişafı, aqrar istehsalın intensivləşdirilməsi istiqamətləri baxımından reallaşdırılmalıdır.

Aqrar sahibkarlığın stimullaşdırılması prosesinə optimal struktur tələblərindən yanaşdıqda, bütün zəruri hallarda tələb-təklif nisbətinin tənzimlənməsində istehsalçı və istehlakçı mənafələrinin məqbul səviyyədə uzlaşdırıldığı söyləmək çətindir. Ərzaq təhlükəsizliyi baxımından istehsalı stimullaşdırılan kənd təsərrüfatı məhsulları bazarında rəqabət mühitində baş verən prosesləri əks etdirən lazımi informasiya bazası yoxdur.

Tədqiqatın elmi yeniliyi. Azərbaycan Respublikasında aqrar sahədə istehsalın səmərəliliyini şərtləndirən amillər və bu amillərin sahibkarlıq fəaliyyətinə təstri təhlil edilmişdir.

Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti. Tədqiqatın nəticələrindən aqrar sahədə sahibkarlıq fəaliyyəti ilə məşğul olan hüquqi və fiziki şəxslərin maliyyə vəziyyətinin və istehsal-təsərrüfat fəaliyyəti göstəricilərinin yaxşılaşdırılmasında istifadə edilə bilər.

Tədqiqat işinin iqtisadi səmərəsi. Alınmış nəticələrdən, irəli sürülmüş təklif və tövsiyələrdən gələcəkdə kənd təsərrüfatında sahibkarlığın daha səmərəli inkişaf etdirilməsində və eləcə də, ərzaq təhlükəsizliyinin təmin edilməsi ilə bağlı məsələlərin həllində istifadə edilə bilər.

Nəticə

Respublikanın bütün iqtisadi rayonlarında aqrar sahibkarlığın inkişafı üçün ümumi əlverişli mühit şərait formalaşmaqdadır. Bir çox iqtisadi rayonlarda kənd təsərrüfatının inkişafında intensiv amillərdən istifadə üçün lazımi şərait formalaşmışdır.

Müəssisənin maliyyə vəziyyəti onun fəaliyyətinin həm nəticəsi, həm də dövlətin qiymət, kredit, vergi və sosial siyasətində baş verən dəyişikliklərə uyğunlaşmaq bacarığı ilə əlaqədardır. Hazırkı şəraitdə kənd təsərrüfatı müəssisələri və kəndli fermer təsərrüfatları qısa və uzunmüddətli bank kreditlərindən istifadə edirlər. Subsidiyalaşma kreditlərinin faizlərinin aşağı salınması ehtiyatlarının vacib hissəsidir. Vergi yüklərinin azaldılması maya dəyərinin aşağı salınmasında vacib rol oynaya bilər. Respublikamızda da dövlət kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına müəyyən olunmuş müddətdə vergilərdən azad etmişdir.

İqtisadi səmərəlilik təmin olunduqda bu aqrar sahibkarlıq fəaliyyəti dairəsinin genişlənməsinə və əlavə iş qüvvəsi cəlb etməklə məşğulluğa əhəmiyyətli təsir etmiş olur.

Aqrar sahibkarlıq subyektlərinin vahid kontekstində idarə olunması tələb olunur. Dinamik inkişaf edən iqtisadiyyat şəraitində aqrar sahənin iqtisadi idarəetmə mexanizminin təkmilləşdirilməsinin sosial istiqamətli ölkədə məşğulluq və yoxsulluq kimi problemlərin həll olunmasına yönəldilməlidir.

Aqrar siyasətin yeni mərhələsində qarşıda duran vəzifələri həyata keçirmək üçün yerlərdə aqrar sahibkarlığın, o cümlədən fərdi sahibkarlıq subyektlərinin fəallığının yüksəldilməsi üçün tədbirlərin davam etdirilməsi, fəaliyyətinin stimullaşdırılması sistemində modernləşdirilmənin əsaslarının işlənilib başa çatdırılması məqsədəuyğundur.

Kənd təsərrüfatının dinamik və innovativ inkişafını təmin etmək, kənd yerlərinin iqtisadi və sosial inkişafını təşviq etmək üçün dövlət dəstəyinin həcmünün artırılması və istehsalın iqtisadi səmərəliliyinin yüksəldilməsi üçün ehtiyatlar axtarılması xüsusilə vacibdir. Kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarının innovativ və investisiya potensialı onlara dövlət dəstəyinin göstərilməsinin əsas amili kimi çıxış edə bilər.

ƏDƏBİYYAT

1. Azərbaycanın Kənd təsərrüfatı. Azərbaycan Respublikasının Dövlət Statistika Komitəsi. Bakı, 2023.
2. Azərbaycanın Statistik Göstəriciləri. Bakı, 2023. sx
3. Babayev R.Ə. Uranizasiya: şəhər iqtisadiyyatı və ərzaq problemi. Bakı, Elm nəşriyyatı, 2007, 295 s.
4. İbrahimov İ. H. Regionlarda sahibkarlığın inkişaf meyilləri və xüsusiyyətləri. Bakı, "Səda" nəşriyyatı. 2007. 296s.
5. Quliyev E. A. Aqrar iqtisadiyyat. "Kooperasiya" nəşriyyatı. Bakı-2015. 322 s. 148

УДК 330.13.6

АНАЛИЗ ФАКТОРОВ, ОПРЕДЕЛЯЮЩИХ ЭФФЕКТИВНОСТЬ СЕЛЬСКОХОЗЯЙСТВЕННОГО ПРОИЗВОДСТВА

¹Алифов Я.Ф., ²Алифов В.Я.

Резюме. Современная аграрная политика стран, многие годы живущих в условиях рыночной экономики, показывает, что невозможно добиться развития сельского хозяйства и

продовольственной безопасности страны только путем раздачи земли крестьянам. Для этого необходимо также увеличивать объемы производства при поддержке и заботе государства и повышать эффективность производства за счет улучшения качества продукции и снижения себестоимости. Однако необходимо учитывать, что сельскохозяйственное производство зависит от сезонности, биологических процессов, климатических и географических условий, высокая капиталоемкость, низкий уровень рентабельности, неэластичный спрос, высокий уровень риска, зависят от ряда факторов.

При определении эффективности сельскохозяйственного производства необходимо учитывать: характеристики сельскохозяйственного района, экономическую продуктивность земли, объем производства на единицу площади и уровень доходов; применение результатов научно-технического прогресса для комплексной механизации и автоматизации производства, максимального выпуска высококачественной продукции; оценка экономической эффективности производства продуктов питания и воздействия на окружающую среду не только с точки зрения отдельных субъектов, но и с точки зрения экономики в целом.

В целях реализации этих задач на новом этапе аграрной политики необходимо укрепление материально-технической базы фермерских хозяйств, создание новых производственных и перерабатывающих предприятий, применение современной техники и технологий, дальнейшее развитие предпринимательства, расширение государственной поддержки сельского хозяйства. Это поле и другие меры должны быть непрерывными.

Ключевые слова: эффективность, концентрация, инфраструктура, специализация, диспропорция, стимулирование.

UDC 330.13.6

ANALYSIS OF FACTORS DETERMINING EFFICIENCY OF AGRICULTURAL PRODUCTION

¹Alifov Y. F., ²Alifov V. Y.

Summary. The modern agricultural policy of countries that have lived in market economy conditions for many years shows that it is impossible to achieve the development of agriculture and food security of the country only by distributing the land to the peasants. For this, it is also necessary to increase the volume of production with the support and care of the state and increase the efficiency of production by improving the quality of products and reducing the cost. However, it is necessary to take into account that agricultural production depends on seasonality, biological processes, climatic and geographical conditions, high capital intensity, low level of profitability. , inelastic demand, high level of risk are affected by a number of factors.

When determining the efficiency of agricultural production, it is necessary to take into account the following: agricultural area characteristics, economic productivity of the land, production volume per unit of area and the level of income; application of the results of scientific and technical progress for complex mechanization and automation of production, maximum production of high-quality products; assessment of the economic efficiency of food production and the impact on the environment not only from the point of view of individual subjects, but also from the point of view of the economy as a whole.

In order to implement these tasks ahead in the new phase of agrarian policy, strengthening of the material and technical base of farms, creation of new production and processing enterprises, application of modern techniques and technologies, further development of entrepreneurship, expansion of state support to this field and other measures should be continuous.

Keywords: efficiency, concentration, infrastructure, specialization, disparity, stimulation.

Redaksiyaya daxilolma: 10.11.2023

Çapa qəbul olunma: 15.12.2023

